

ВЫДАНЬЕ «ВОЛЬНАЕ БЕЛАРУСІ».

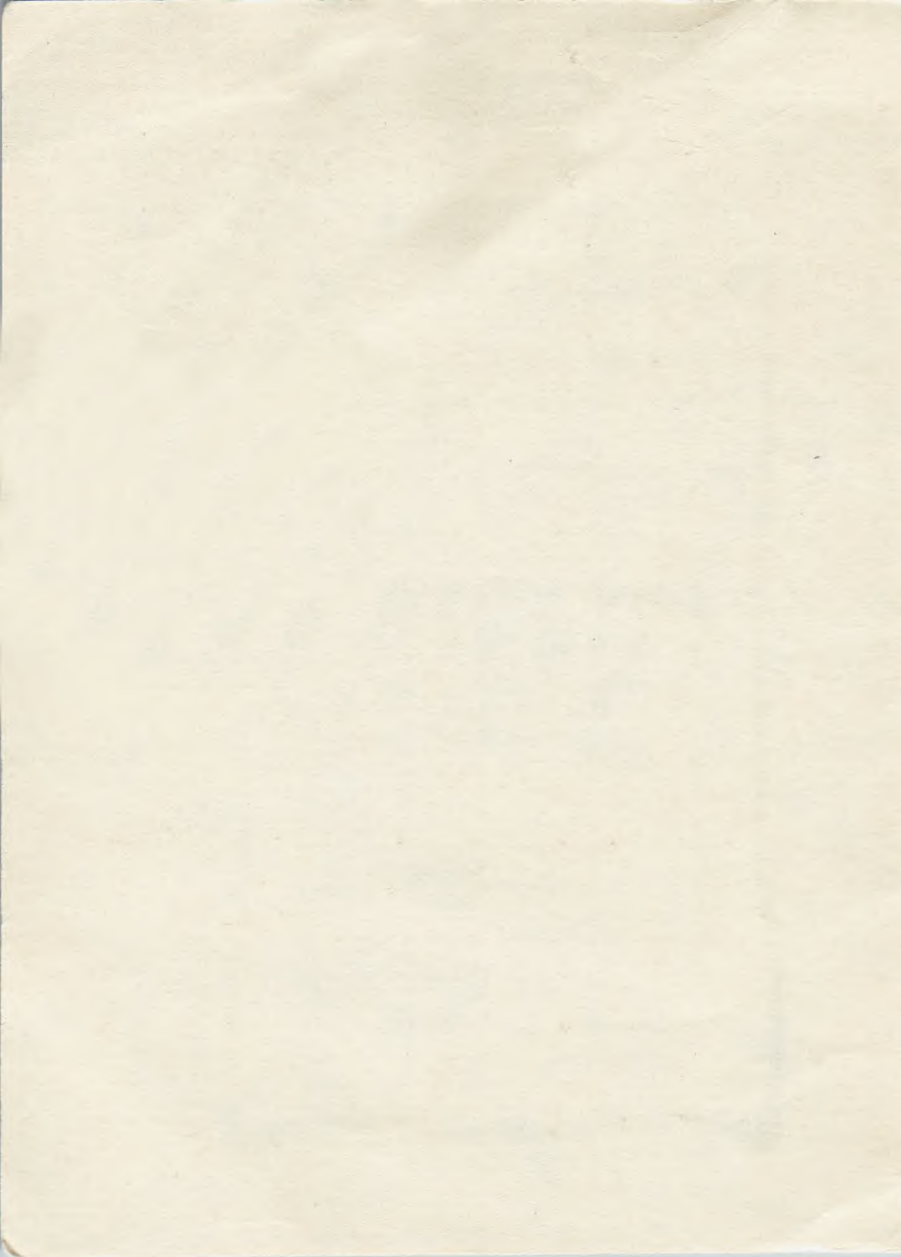
Я. Лёсік.

АУТАНОМІЯ БЕЛАРУСІ.

Цана 20 кэп.

МІНСК.
Друкарня Н. М. Нахумова
1917.

ПРАДМОВА ДА 2-ГА ВІДАНЬНІ

Гэтую кніжачку вы ня знойдзеце ні у воднай бібліятэцы на Беларусі, нават у "спешхранах" "Ленінкі" і "Акадэмкі". Тыраж зьнішчаны яшчэ у 1922 годзе. "Кніжка Лесіка "Аўтаномія Беларусі" была зашэсчана к распаўсюду як "шавінісцкага характэра" 26/XII-22г." - паведамляў чэкіст Апанскі сакратару ЦК КПБ/б/ Крыніцкаму.

Артыкул "Аўтаномія Беларусі" быў н лісаны Язэпам Лёсікам у верасьні 1917 г. і выйшаў асобнай брашурай праз месяц, у кастрычніку... Думаю, што гэтая праца аднаго з буйнейшых дзеячоў нашага Адраджэньня будзе гучаць даволі актуальна зараз, калі праблема незалежнасьці, суверэнітэту Беларусі хвалюць усё нашае грамадзтва. Трэба толькі памятаць, што артыкул пісаўся тады, калі ў беларускіх нацыянальных колах пераважала ідэя аўтаноміі, а не поўнай незалежнасьці. Яшчэ не адбылася Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя і разгон Усебеларускага Кангрэсу у сьнежні 17-га, яшчэ ня было Берасьцейскага мірнага дагавору, дзе ўлічваліся любія Інтарэсы, апроч беларускіх...

І яшчэ адна каштоўнасьць кнігі. У 17-м годзе яшчэ не існавала агульнапрынятага беларускага правапісу. Гэты варыянт быў створаны самім Я. Лёсікам і ім выдавалася газэта "Вольная Беларусь".

З-за кенскага захаваньня арыгіналу немагчыма было факсімільнае ўзнаўленьне выданьня. Падобнасьць захоўвае толькі вокладка. Тэкст жа перабраны на машыніч з супадзеньнем старонак, радкоў, пераносу і правапісу. Толькі трыма наборныя памылкі былі выправлены пры апрацоўцы.

Алесь Шынкін

I.

Магутным рухам народа Расіі зруйнованы мурны маскоўскага царызму. Апалі кайданы пякельнай пакуты, паламаны ёрма няволі й нядолі і усе народы Расіі вышлі на вольны шлях жыцця. Празванію зван волі і устае з руін заняпаду наша айчына, наша бацькаўшчына Беларусь. Заруніцца яна жытам-шпаніцаю і заквітнея цвіетам-калінаю!

Але ні усе яшчэ разумеюць у нас, на што зда-ліся нам новыя парадкі. Ні кожнаму зразумелы інтарэсы народа. Ні усім відна выгода ад самабытнасці і аўтаноміі. Шмат ёсьць і да гэтага часу прыхільнікаў адсталасці і русіфікацыі Беларусі. Шмат каму ні пад густ наша адраджэнне, і часта можна чуць, як верадуюць ворагі нашы і крычаць хвальшывыя заступнікі долі народнай, пратэстуючы проці нацыянальнай нізалежнасці нашай і асветы народа у яго ролнай, спрадвечнай мові. Але гісторыя сьведчыць, што ня было тае справы, ня было такой ідэі, якая-б не нажыла сабе ворагаў. Гэта яны, гасіцелі праўды, распіналі Хрыста, палілі Гуса і білі прарокаў...

Заўважышы гэта, мы павінны памятаць і заўсёды трымаць на увазі, што беларусы - народ асобны і ніпадобны ні да расійцаў, ні да палякоў, а, значыцца, і патрэбн мы маем асобныя, свае беларускія, адметныя і нават нізгодныя с патрэбамі расійцаў, палякоў ці якога іншага народу. Кожны разважае свае справы па-своему, на карысьць свайго уласнага жыцця, дзеля гэтага і мы павінны мярквавацца с тым, што вымагаецца вірункамі

нашага жыцця, што карысна нам і што спрыяе нашаму нацыянальнаму, культурнаму і гаспадарскаму дабрабыву.

Але што ж будзе, калі мы забудземся аб сваіх беларускіх патрэбах і сапраўды згодзімся з тымі, каторыя кажуць, што у дзяржаві Расійскай трэба зрабіць адзін парадак, аднакі для усіх народаў Расіі? А будзе тое, што маскоўцы пабудуюць гэты парадак на свой густ, дапасуюць яго да патрэб свайго жыцця і зямлю, напрыклад, падзеліць так, як яны звыклі карыстацца ёй спакон веку. Усё гэта трапіцца з намі, калі мы станем слухаць тых "дабрадзеяў", што ня прызнаюць нас за асобны народ, ня лічаць нас за беларусаў, каторыя кажуць, што у нас свае мовы німа і нам ніпатрэбна яна, што мы павінны парабіцца расійцамі або палякамі, дзеля чаго, моу, будучыце у сябе школы расійскія ці польскія, а ні свае, беларускія. Іншыя кажуць гэта наўмысьля, а другія, проста, па нідавумству і глупству. А то бывае і **так**, што чалавек, як расійскі сацыяліст, напрыклад нл. ведае ні нас, ні жыцця нашага. Ён нават і шчыра хацеў-бы зрабіць нам дабро, дык ня можа і сваёю фатыгай толькі посе нам і нарабіць шкоды, бо, ня ведаючы ні нас, ні жыцця нашага, шне абутак для нас на свой уласны, маскоўскі капцл. Разумяцца, такі абутак будзе заусюды муляць нам і далюкаць пры ужыванні.

Ніхто лепш ня ведае нашых патрэб як мы самі: ніхто ні завядзе лепшага парадку у гаспа-

дары, як сам гаспалар. Калі мы папусьцімся і аддамо развагу сваіх патрэб у рукі чужынцаў, або сваіх вырадкаў, што адракліся і нас і мовы нашэ, дык яны усё зробяць так, як гэта добра для жыцця на Маскоўшчыні, або дзе небудзь у Польшчы. Канец канцом мы сьцягнім і схамяномся па часі, што шарабілі сабе бяды, але будзе позна. Нас заўсёды запыняць і скажуць: "Ня вырадуў, васпан, - скачы, уражэ, як пан кажэ!.."

Вось дзеля таго, каб ухіліцца ад усіх гэтых прыкрых зьявішч, каб ня папасьціся пад загад і кіравніцтва чужынцам, каб потым ні скардзіцца, ні вырадаваць, праклінаючы жыццё сваё па часі, каб ні клялі нас дзеткі нашы, апыніўшыся праз нас, праз нідаўмства і ніцбаласьць нашу, у нацыянальным палоні у чужынцаў - маскоўцаў або палякоў, - дзеля усяго гэтага мы і павінны дамагацца аўтаноміі для свайго краю, аўтаноміі Беларусі. У вольнай дзяржаві ніхто ні мае права забараняць жыць так, як народ сам таго хоча, аб ня перашкаджала гэта вольнаму жыццю другога народу, бо кажуць, што кожны народ мае права на самаадзначэньне, т.-э. мець свае парадкі, вучыцца і гаварыць сваёю моваю, словам, жыць уласным жыццём, развіваючы сваю культуру і свой гаспадарскі лабрайт. І калі народ у дзяржаві жыве сваім уласным жыццём, калі ён мае свае парадкі, свае законы і установы у сваім родным краі і ніхто яму ні перашкаджае, дык і кажуць, што гэты народ жыве аўтаномія. Аўтаномія жыве [р-

ландзія, Трансваль/буры/ у Англіі, на грунці аўтаноміі пабудавана жыццё усіх краёў у Амерыцы. Усе культурныя, асьвечныя людзі дамагаюцца аўтаноміі, а гэта знача, што і мы, беларусы, ні павінны прыставаць ад іх, каб ня заблудзіць, ды ня згінуць у цемры. Хто хоча сабе добра, той ня скажа, што яму ні патрэбна аўтаномія. Толькі цёмны, забіты народ можа гэта сказаць...

Нашы селяне на зьездах выслаўляліся у тым сэнсі, што ім ні патрэбна аўтаномія, але-ж рабілі яны гэта па нідаўмству і цямнаце сваёй, а найбольш па падашуканству, бо разам з гэтым яны казалі, што і мора іх ім ні патрэбна. Ніхто на сьвеці ні адрэкаецца ад свае мовы, - і немцы, і французы, і палякі, і расійцы, чэхі і баўгары шануюць і любяць сваю мову, а нашы селяне - адрэкаюцца. Значыць, - робяць яны гэта па нідаўмству і цямнаце. Ведаючы, што наша селянства забіта і цёмна, ворагі Беларусі карыстаюць з гэтага і кажуць: "зальтайце у народу". А хіба, спытаем мы іх, рэвалюцыянеры пыталіся у "народу, як ушчыналі рэвалюцыю? Хіба яны ні ведалі, што народ, па цямнаце сваёй мог спалохацца, ды выславіцца за тое, каб цара ні чапалі? Яны гэта ведалі і рабілі так, як яно па разумнаму дасьледу выходзе лепэй і карысней.

Яшчэ ворагі беларушчыны кажуць, на што будаваць беларускія школы, калі народ іх ні хоча? Народ... Як жа народ запатрэбуе сваіх беларускіх школаў, калі ён іх ніколі ні бачыў і нічагутка у

гэтай справі ні цяміць? Дзіўная гэта звычка у людзей пасылацца на народ там, дзе яно саусім ні да рэчы. У ваусіх іншых пытаннях мы зьвяртаемся да знаўцаў і спецыялістаў, а вот пры дзяржаўным адбудаванні здавальняемся думкамі такіх майстраў, як цёмны, нікультурны народ, каторы у халеры год забіваў дактароў, а у час реакцыі лавіў ды выдаваў царскай паліцыі рэвалюцыянераў, паламаўшы ім рэбры... Народ добрая рэч, але яму трэба расказаць, растлумачыць, яго трэба спачатку асьвяціць, навучыць, а ужо потым клікаць да сябе на параду...

II.

Да гэтага часу Расія была і покі што застаеша дзяржаваю ні хаўруснаю, або, як кажуць, ні фэдэратыўнаю. Ні воцэіп народ у Расіі ня меў аўтаноміі, а жыў так, як загадвалі яму с Петраграду цар і яго служкі. Манархічная Расія уяўляла с сябе вялізарную казарму, дзе павінны былі жыць адным парадкам, слухаць аднае каманды. Усе народы і краі Расіі былі цесна зьвязаны паміж сабою, але ні добрахотным праявіслам братэрскага пачуцьця, а прымусам і прынукам, ланцугамі царскага самацяржавія, на кытале таго, як зьвязанвалі колісь катаржнікаў, заганяючы іх у Сібір.

Німа чаго казаць, што такое супольнае жыцьцё народаў ні мае жаднай вартасці, і пры першай прыгодзе ірвешца, як гнілая нітка. Толькі добрахотная, палюбоўная супольнасьць можа зьвяз-

вае людзей і стварае грунтоуную і магутную дзяржаву. Гэта мы бачым на прыкладзі Англіі, Амэрыканскіх Злучаных Штатаў і самой Германіі, с каторай мы цяпер ваяем. У гэтых дзяржавах ні толькі кожны асобны народ, але і кожная асобная па жыццёваму укладу частка дзяржавы мае свае парадкі, свае законы і установы. Раней за усіх зразумела патрэбу і ніхільнасьць аўтаноміі Англія. Праўда, дорага гэта ёй каштавала, — за сваю навуку яна заціпіла стратаю багатае калёніі — Паўночн. Амэрык. Злучаных Штатаў, але раз дасьведчыўшыся, што сіламоц нікога утрымаць нельга, яна павярнула на іншую дарогу і цяпер сама спрыяе і дапамагае завядзеньню аўтаномнага ладу. Сваёю разумнаю палітыкай яна утрымала за сабою Канаду, частка якой хацела прылучыцца да суседніх Злучаных Амэр. Штатаў і умапавала прыхільнасьць прылучаных да сябе вайноў бураў у Афрыцы. За цяперашнюю вайну гэтыя калёніі многа дапамаглі Англіі грашмі, людзьмі і ваеннымі прыладамі, хоць маглі і ня рабіць гэтага.

Усе гэтыя прыклады сьведчуць пра тое, што аўтаномны лад дзяржавы ня аслабляе і ня разлучае дзяржаву, а, наадварот, спрыяе таму, каб яна узмацнялася дн зноу злучалася нават тагды, калі распад ужо пачаўся. Значэ, тня людзі, што палюхаюць распадам дзяржавы пры завядзеньні аўтаномнага ладу, ня маюць пад сабою жапапага грунту. Інн або кепска дасьведчанн у гэтым пытанні, або наумісьля, маючы на увазі уласную карысьць і

рахоўчы выкарыстаць чужую нідасьведчнасьць, пуськаюць байкі пра шкодлівы уплаў аўтаномнага ладу. Гэта трэба запамятаць і, адхіліўшы усялякія нагаворы, як мага дамагацца аўтаномнага ладу для свайго роднага краю. Мы павінны мець свой беларускі парламент, сваю Беларускаю Краёвую Раду, цалкам нізалежную у межах свайго краёвага законодаўства ад цэнтральнага, агульнадзяржаўнага ўраду. Толькі такія справы, як зносіны з загранічнымі дзяржавамі, мытна, грамавая сыстэма, вярхоўнае кіраўніцтва ваеннымі сіламі, важнейшыя залезныя дарогі, — павінны знаходзіцца пад загадам агульнадзяржаўнай уласьці, каторая, гэтак сама, павінна складацца с прадстаўнікаў усіх нашай і краёу. Агульнадзяржаўная уласьць павінна быць прадстаўнічай усіх людзей, усіх народаў і краёу і іх аб'яднаць.

Мала дабіцца рэспублікі, трэба дамагацца яшчэ і таго, каб рэспубліка была і фэдэратыўнай, або хаўруснай па латыні, кожны край, кожны асобны народ каб меў сваю аўтаномію. У Францыі, рэспубліка існуе ужо больш соткі год, але яна цэнтралістычна. Там, як і у нас цяпер і як было гэта пры царызму, усім загадваюць міністры с Парыжу, а міністраў вызначае агульна-дзяржаўны парламент. При кожнай перамені большасці у парламенці, зьмяняюцца і міністры. Кныць валтузіцца кожны раз пры зьмені загадчыкаў-міністраў. У самых дробных мейсцовых справах трэба чакаць дазволу і ласкі цэнтральнага правіцельства.

Такая рэспубліка нас ня здавольняе. Мы усе па-таміліся страшным і прыкрым цэнтралізмам старога, скінутага рэжыму і ня хочам, каб ён жну далей, хоць бы і пад рэспубліканскім чырвоным сьцягам. Мы хочам, каб у нашым краі будавалі сваё жыццё нашы людзі і каб у нашы беларускія справы не мешалася цэнтральная уласць з Масквы ці с Петраграду. Мы хочам, каб зьнікла нарэсьці тая абрыдлая, да сьмерці шкадлівая, розьніца паміж дзяржаўнаю і нідзяржаўнаю нацыяй, каторая высмоктвала з нас усе нашы сілы. Мы хочам, каб усе народы былі цярпаўнікамі на сваёй зямлі.

Усе у адзін голас кажуць, што Беларусь самы бедны край, а народ наш самы цёмны пасярод народаў Расіі, але ніхто даледне ня раскажау, чаму гэта так, чаму Беларусь, колісь складалаўшая магутнае Літоўска-Рускае гасударства, ня ведаўшая татаршчыны, дыктаваўшая сваю волю Маскве, прылучыўшая да сябе усю багатую Украіну, - чаму цяпер дайшла да такога занепаду? Беларусь наша бедна, а народ наш цёмны ні за тым, што ён горшы за другіх, або ня мае здатнасці да навукі і прасьветы. Нядоля наша у тым, што мы, страціўшы сваю нязалежнасьць, па цяжкім умовам гісторыі, ня здолялі адстаяць сваю нацыянальную самаойтнасьць і сталі паласам для суселзю, спажытоўнаю ніваю для чужынаў. Яны высмоктвалі з нас апошнія сокі, адбіралі у нас нашых лепшых людзей /Міцкевіч, Касцюшка, Дастаеўскі/ і зру-

навалі краіну нашу да сучаснага становішча. Але гэта мінулася, ні дарма настала свабода. Мы павінны дабіцца сабе аўтаноміі і стварыць у сябе свае уласныя беларускія парадкі і запыць сваім уласным беларускім жыццём. Годзі быць пашаю для чужынаў, годзі карміць чужынаў сабе на згубу і пастаянную пакуту. Аўтаномія для нас — пытанне жыцця і сьмерці. Калі мы любім свой край, калі жадаем сабе лепшае долі, калі абрыдзела нам парабэцтва, калі мы ня страцілі да шчэнтэ свайго нацанальнага гонару і ня рашліся чалавечнай вартасці, — дык мы павінны стаць на уласныя ногі. Мы павінны дамагацца самакіравання, бо цэнтралізм маскоўскі і уплыў польскі заесть нас дазвання. Пяць соткі год нас апалечвалі, больш ста год нас амаскалівалі, але ні паліянізм, ні русіфізм ня крануся народу нашага ані звання. Народ у істоці свайй застаўся ніпарушаным. У гэтым наша сіла, наша збавенне і залог сьветлай будучыны.

III

Утварыўшы аўтаномны лад на Беларусі, мы станем поўнамоцнымі гаспадарамі на свайй зямлі і атрымаем поўную магчымасьць павернуць усе скарыбы нашага краю на карысьць свайго народу, на сваё нацанальныя патрэбы, дзеля разьвіцьця культуры і гаспадарскага дабрабыту. Тагды беларускія прапоўня масы, каторыя на працягу цэлых вякоў абдзіраліся і выкарыстоўваліся дзеля росту і павышэньня багатых станаў, чужых ім як па нацана-

нальнасьці, так і па культуры, — і дзеля развіцця гэтай чужой культуры, — дастануць змогу выйсці на вольны шлях эканамічнага і культурнага развіцця і збавяцца ад свайго занепаду матэрыяльнымі і духоўнымі скарбамі свае зямлі. Тады можна будзе ужыць усіх багатых заходаў дзеля развіцця усёй поунаты беларускага культурнага і палітычнага жыцця, далучышы да гэтага шырокія народныя масы, увесь працоўны народ, коштам каторага да гэтага часу вырасталі толькі чужакультурныя станы і іх эканамічныя і палітычныя уплывы.

З эканамічнага боку вельмі важна, каб дастаткі Беларускае зямлі і людская сіла нашага краю ня марнаваліся дарэмна ды ня перацягваліся наумсьля на чужы бок рознымі штучнымі і прыватнымі эканамічнымі рахункамі з вялікаю шкодаю для краю і дарэмнаю стратаю для усяго нашага народу, а каб ужываліся мудра, маючы на увазі інтарэсы свайго краю і дабрабыт свайго народу. Беларусь уяўляе с сябе асобную краіну, с сваім уласным выразным тварам і жыццёвым укладам. Яна, як треба, абдарована, усялякімі: прыроднымі умовамі для эканамічнага развіцця і поступу. Яна мае свае рэчкі, горы, радзючы грунт, многа лугоў для гадоўлі гавядзі, вялікія запасы лесу, а — перш за усё і важней за усё — народ працавіты, старанны, крэпкі, здольны і цямушчы, што пры самых цяжкіх умовах свае гістарычнае долі здолаў паставіць свай земляробства вышэй за усіх у Расіі. Ня глядзючы на свой пемчані грунт, зямля наша ро-

дзіць добра і, дзякуючы разумнай прапавітасці на-
роду нашага, Беларусь ня бачыла павальнай гала-
доулі, - гісторыя ня ведае такога здарэння, каб
дзяржаўная казна прыходзіла да нас на дапамогу
сваімі коштамі, як гэта рабілася на Маскоўшчыні
і на іншых кутках Расіі. Зямля там бадай што і
лепшая, ураджайнейшая за нашу, але народ маскоў-
скі/вядлікарусы/ да таго нікультурны, нідбалы і ні-
умелы, што галалаў амаль ня кожнае пакаленьне.
Пры самых цяжкіх варунках беларус ні трапіў да-
тэпнасці і быў гаспадаром свайго становішча. Ад-
ным словам, - Беларусь мае усё патрэбнае, каб
зрабіцца краем цвітучым і багатым, а ні такім
занепалым і занедбаным, якім стаўся ён пад загадам
маскоўскай дзяржаўнасці. І мы усё грамадзяне
зямлі беларускай павінны далажыць усіх сіл, каб
скінуць с сябе апякунства чужынаў і збавіць край
наш ад кіраўніцтва маскоўцаў. Гэта мы павінны
зрабіць, бо грубое, нікультурнае ўладарства Масквы
звышчыць край наш да шчэнту і прывядзе яго да за-
гібелі, як яно вынішчыло і загубіло дзяржаву Ра-
сійскую. Нам трэба дабіцца, каб кіраўніцтва эканамі-
чнымі і грамадзянскімі справамі належыла да
самага краю, да яго аўтаномнага краёвага Сойму.
Тагды Краёвая Рада, кіруючыся інтарэсамі і даб-
рабытам свайго народу, ні дазволіць, каб цэнтральны
уряд рознымі тарифнымі штукамі і мытнаю палі-
тыкай калечыў развіццё нашае прамысловасці і
гандлю; тагды краёвы урад ні папусціцца, каб
нашу эканамічную энергію і сьровы прадукт пера-

цтвалі штучна да розных поза-краёвых фабрычна-прамысловых раёнаў; тады ня будзе таго, каб цэлы край, заселены народамі сьветлай і вялікай гісторыяй, пазбаўлены былі вышэйшых навучных інстытуцый і праз соткі год ня мог вярнуць таго, што у яго адабралі гвалтоўна /Віленскі ўніверсітэт/. Дзеля усяго гэтага нам патрэбна аўтаномія. Нам патрэбна аўтаномія, каб зацвердзіць беларускаму хлебаробу як найбольшы прыбытак, а беларускаму пралетарыю - як найвышэйшы заробок, каб даць сваім людзям работу дома, на мейсцы, на зямлі ўласнай беларускай прамысловасці і каб нашы людзі ня вандравалі, шукаючы заробка, у сьвет на чужыну, дзе і сам работнік і яго рабочая сіла прападалі для нашага краю. І мала таго, што наш работнік, трапіўшы у чужы край, пераймаўся чужыншчынаю і наўвекі гінуў для роднага краю, але, а парт таго, вярнуўшыся да дому, ён нарабляў шмат шкоды, пашыраючы дэнацыфікацыйную заразу.

С погляду на культурнае становішча нашага краю становішча ясна, што толькі пры аўтаномным ладу пачне расці і квітнець культура, навука, літаратура і умеласць зольнага і багата абдараванага нашага народу. Толькі пад загалам аўтаномнага ладу народ наш, с прычыну да агульнадзяржаўнага будаўніцтва, вырасьце у магутную асобную расліну - заважэ сабе пачаснае мейсца у сьвеце, стаўшы поплеч з народамі Эўропы. Устадаваўшы культуру багатую, моцную і арыгінальную, разгар-

нушы усю сваю вялікую здольнасць, народ наш стане цэнтрам у сваім краі і сваёю літаратураю, навукаю і мастацтвам звяжа шчыраю любою усе народнасці Беларусі, каторыя, у сваю чаргу, аддадуць усе свае сілы і розум на карысць супольнай айчыны, на дабро і пыху роднага краі. Усё гэта так важна, проста і ясна, што сапраўды, трэба улажыць усю сваю душу, аддаць усе свае сілы, каб утварыць сьветлую будучыню сваёй бацькаўшчыні, здабышы шырокую нацыянальна-тэрытарыяльную аўтаномію для Беларусі. "Падумаіце," - піша праф. Гушэўскі, - "якая гэта будзе эканомія часу і энэргіі, колькі адпадзе дарэмных турботаў... Адпадзе уся барацьба за нацыянальнае права, якая пастаянна валтузіла і затрымоувала эканамічны і палітычны поступ... Ня трэ' будзе пакладаць свае здольнасці і энэргіі на заходы каля палагоджэньня сваіх нацыянальных і краёвых спраў у агульнадзяржаўным парламэнці, ні патрэбны будуць хітрыя партыйныя камбінацыі, каб правесці сваю справу, ня трэ' будзе "абрабляць" расійскае лібэральнае грамадзянства і іншыя расійскія партыі, каб прыхіліць іх да сваіх нацыянальных і краёвых патрэб. Даволі гэтага! Даволі мы мелі гэтага пры змарлым рэжымі і добра ведаем, як прыемна ставаліся да расійскага грамадзянства! Ніхай яно жыве, здарова, як само хоча, а нам трэба свае справы разважаць у сябе дома, у сваім краёвым соймі і толькі тое нівялічвае, што датычыцца усяе дзяржавы, мы разважым супольна на агульным

предстаўніцтві Расійскай федэратыўнай рэспублікі!"

Але ня досыць адтрымаць аўтаномію хоць-бы і самую поўную. Трэба яшчэ падбаць аб тым, каб сама дзяржава, у склад каторай Беларусь мае увайсці, была пабудавана на цвёрдым федэрацыйным грунце, каб гэта была дзяржава дэмакратычная і федэратыўная. Чаму-ж гэта важна і дзеля чаго гэта трэба?

"Рэч простая," - піша вышэй памянёны проф. Грушэўскі у сваёй брашуры "Якой мы хочам аўтаноміі і федэрацыі", - "калі мець нават шырокую палітычную аўтаномію свае нацыянальнае тэрыторыі, але калі дзяржава, з катораю яна будзе злучана, застанецца дзяржавай цэнтралізаванаю, дык хоць-бы аўтаномія была забяспечана на моцы канстытуцыйнай хартыі, - тым часам становішча яе ня будзе пэўнае і адносіны яе да дзяржавы ня будуць добрыя. Наша старая гетманская Украіна, - чытаем мы далей, - мела шырокую аўтаномію, была праўдзіваю дзяржаваю, а як звязалася з цэнтралістычнаю Маскоўскаю дзяржаваю, дык яе аўтаномія стала на дрыгвяную плошчу. Да таго часу тая аўтаномія трывала, пекі маскоўскі ўрад /Петраі/ ня пачуў сябе дужым ды ні наважыўся зламаць свой "трактат з Багданам Хмельніцкім". І зламаў." Гэтак сама было і з Беларусью. На моцы Люблінскай уніі /1569 г./ яна злучылася з Польшчай у адну Рэчспалітую /дзяржаву/ як роўная з роўнай і вольная з вольнай, а тым часам стрэў яе аднакі лёс з гістарычнай поляй Украіны. Тое самае мы бачым і

на" прыкладзі Фінляндзіі. Яна мела сваю канстытуцыю, покі расійскі урад яе ня скасаваў. Нават Катарына II, прылучаючы прымусам Беларусь да Маскоўшчыны, дакляравала захавашь яе вольнасці і права павэдлуг старых звычаяў і прывілеяў "на вечныя часы", але усім нам ведама, колькі трывалі гэтыя "вечныя времена". Скончылася тым, што паступовая русіфікацыя Беларусі, аб якой Катарына II пісала графу Разумоўскаму, была укветчана страшэнным у сьвеці гвалтоўствам, - забаронаю уживашь беларускую мову.

На момь гэтага гістарычнага і палітычнага дасьледу, мы павінны дамагацца, каб усе часткі Расійскай Рэспублікі былі ні толькі аўтаномнымі правінцыямі, а і дзяржавамі, злучанымі паміж сабою фэдэрацыйным /хаўрусным/ пераваяслам на грунці агульнага інтарэсу, супольнае патрэбы і узаемнай дапамогі. І толькі тагды становішча Беларусі будзе забяспечана і адносіны яе да Расійскай Рэспублікі будуць шчырыя і пэўныя, калі гэта станеша, або калі справы аўтаномнага жыцьця злучашь усе народы Расіі у адзін вольны царжаўны хаўрус - фэдэрацыю. А гэта будзе, бо яно вымагаецца і жыцьцём і гістарычнымі поступам народаў Эўропы. Так, гэта будзе, бо павінна быць, калі хоча таго жыцьцё, калі у гэтым- прагрэс і культура усяго чалавечтва.

